लक्ष्मीनिवासाभिधान

उणादिप्रत्ययपर्यंतकोपूः

२०८

२८ पत्रा

पृ० ९ स्तनस्तन्यंधयो मैनुरै स्यातां दृगपदें वर्थुसिंदरः ॥ वल्गुर्गु नाकुलु वल्गी के जायमानो जैन्तुः स्यैदु

दक्षा मधुर्वसंत [redacted] क्षौद्रे पीथेन मस्यापि ॥ मद्योर्जुष्य स्मरे से जो वतुद्दष्ट फ॰ न्वैरक : शिर्जुः ॥१९

पथुरश्वो श्यमेध्रीयः उकारांतान वाग्मयः ॥ वभ्रुर्मुनयंतरे विष्णौ पिंगले नकुले तथा ॥ २० ॥

र्जकः । सरलश्च जुर स्थुलुकूपः पांशुरजो नगं ॥ २४ ॥ पृथुर्विशाले मद्रुस्यात्को मले स्यात्त म्रगु

र्मुनौ ॥ गिरेः प्रपाते घात देश भूर्जांतरे लधु ॥ २५ ॥ सल्मेव दुमभे दे योरूरुः सक्थुरुर्वैमहव

॥ शिकुर्मस्याक्षिशद्रुक्कः क्षेता आखुर्हिमूषकः ॥ २६ ॥ आयुधं परशुः पर्शुः पशोदर पुरः सरे

॥ गणे पाशाद्द्वरिद्रु स्त्रु वृक्षो दुकेवलः स्तरी ॥ २७ ॥ शाखायां चतत स्तद्दा द्रुमोन दांतरे शतद्रुर

धौ मितद्रुद्दै ताः पंचपत्रिं वरा ॥ २८ ॥ स्वहः क्रूरः स्मरोऽश्वोऽन्नः शंकुर्नी कीलशल्ययोः पां

सुः सुवर्णे का लो घ्यलि गुर्वीयमतंत्र्यने ॥ २९ ॥ विनंमूर्खे डल्यानी लंगुः श्टगाललक्ति मिमद्दयों

। मित्रयुर्लौकिया त्रास्तो देवयुर्धार्मिको मत ॥ ३० ॥ मृगयुर्व्याधरला घा: कंतांसर्वेनिपातिनाः

वाम्घुरानिद्रमंदुराऽवशिला लोऽयोत्वंकुरोरथः ॥ ३१ ॥ चतुरः कर्मकुशलोऽयांकुरोऽभिनवोद्भिति

मयुरन्नगरीभे दावि श्युरश्चारक्षसे ॥ ३२ ॥ दद्रुरोजलमेदेके वाद्यभेदाऽद्रिभेदयोः । दर्दुराचंजि

जं घ्रुर्हंता तपुः पाता चकुः कर्ता पिडुः पविः ॥ विधुः शशी केतुर्दृष्टः शाकेशी चंराद्भासो ॥ २८ ॥

रघुः कामोदप्रभुर्देशः दुरुः स्यान्जे सपया ॥ ॥ कुरुः कुर्नरिद्धर्थ पितादौ गोप्तु तोगुरः ॥ २२

अपषु प्रतिरुर्लीस्यात्सुर्दरं दुर्दुवं ॥ ततोऽन्यत्वारिगु दृष्टो कातुः कामः स्मृतः पंशुः ॥ २३ ॥

कृनि॰ ५

कायां स्यात् ग्रामजालेऽवदर्दुरं ॥३३॥ मकुरो दर्पणे प्रोक्तस्तद्वद् बकुलकाह्वेत् ॥ मुकुरो मकुरो
मत्स्यभेदे रक्षसि कर्बुरः ॥३४॥ एते श्वेते पुमान् स्त्री वेहार केसलि लेंह सिंधुरं सुंदरेन म्रेबं
घूर्सां कूटस्तुमौ ॥ खर्जूरादिषु विज्ञानात्श्वा नौक कुक्कुरौ ॥३५॥ उरश्चूर्मस्वयस्निष्यान्नाशाङ्कः
प्रोक्तास्त्रयो दश ॥ असुरे राक्षसः प्रज्ञा घृणि स्याद् असुरेऽपि स ॥३६॥ मसुरा व्रीहिभेदे स्या
न्मसूरापि तथाविधा ॥ वैरूप्याऽन्यस्त्री वपदो गेमसूरी नोपधानके ॥३७॥ श्वशुरो दयितीनात
उरत्वं तास्त्रपोऽप्यमी ॥ अविषोऽब्धिर्नरयति महिषः कासरो महत् ॥३८॥ आमिषं लस्त्रि
यो मांसे तथास्याद्भोग्यवस्तुनि तेहि षं स्मराभे देस्यात् लोपन विषौ बुधौ ॥३९॥ स्वर्गे च न विषी
भूमी देवकन्या नदीषु च ॥ पूर्ववत्ताविषोऽप्यस्ति स्त्री पुंसोः सविषौ वरे ॥४०॥ वेदभाष्ये थाऽ शिव
व्यापिषः सागरश्चादिवाकरः ॥ धराराज्यो क्रियां याप्यंकि । त्विषं समकीर्तिता ॥४१॥ टि ३

...निघण्टु विषी...॥२

षजंताः स्यादिषिरो पावकोमदिरसुर ।। मुदिरः कामुकोमेघश्चंद्रिरो चंद्रहस्तिनौ ४२।। स्विदिरो गेला
हिंमिदिरमङ्गानि मंदिरं गृहे ।। छिदिरोऽसिः कुठारश्च मुहिरः काम्यमन्ययोः ४३।। तिमिरं ने
त्ररुक्ध्वांतयमश्च मिहिरो रविरुचिरं चारु मुचिरो दातर्यथ रुधिरं घुसृकु ।। ४४।। श्रोत्रेंद्रियवि
हीनस्तु बधिरः शुषिरं विलं ।। शडश्चं च शिशिरः शीते तु पारे च कृतोः भिदि ।। ४५।। स्फिरं प्रभूत
स्यदिरो वृद्धोऽथाऽजिरमंगणं ।। सेनानिवेशः शिबिरं खदिरं तु नरो भिदि ।। ४६।। शिथिलं
श्लथमाख्यातं स्थिरं स्याद्दचलाचलं चतुर्विंशति विख्यातां किरजंताऽथाऽऽशिरः ४७ ।। रा
क्षसो वह्निरेकोयं गिरजंतोऽनिलो महत्तु सलिलं वारिमाहिलावनितां कोकिलः पिकः ।। ४८।।
मंडिलो मंगलं दूतो मडिलौ थश्रसे वकोकलिलं गहनं मिश्रस्तु डिलो मुखरस्तनः ।। ४९।। क
पिला रेणुकायां च शिंशिपागोविशेषयोः कडारे मुनिभेदेऽथातु पिलोमभूपतिस्तनः ।। ५०।। पिं

ल॰ नि॰ डिल्लो गणकः पुंसि मत्स्यस्तु मविल्लस्त्रिषु ॥ शुंडिल्लो निजिलश्च द्वौ मुनिंदूपथिल्लोऽध्वगः ॥५१॥ मि
३ थिल्लामगारी वक्रः कुटिल्लो वड्डल्लो कृजा ॥ पृषोदरादिपाठेन महेल्लायी लजंतकाः ॥५२॥ स
मादन्नाधिकाघनोग्रडेरो मंत्लपक्षिणो पातेरो क्रुञ्जीवी तु करेठेरोऽथ धनाधिपः ॥५३॥ कु
वेरोऽथ कुठेरोर्हपर्णासोऽथाऽमिघातुकः ॥ दशेरोऽथ गुडेरो हि गुडको स्यहिरुगान्नवा ॥५४
शानेरोऽथ हिमल्लेरो मूलं स्यादथ रक्षकः ॥ गुधेरो लोहषाता स्तु गुहेरोऽश्मा त्र उच्यते ॥५५
मुहेरएरगं ताहि द्वादशामी प्रकीर्तिताः ॥ पक्षी कयोत एकस्या देतजं तोभवानू स्मृतः ॥५६
दोयन्नो यंडवल्लं तथा कस्तु रगाशावकः ॥ किशोरोऽथ सहोरस्तनूकढोरौ पूर्णानिर्दयौ ॥५७
पक्षिमेदश्च कोरः स्याद्दोरन्नं ताहि सागराः । गंडः कपाल्लो गंडो लगडो लौ गुडकार्थको ॥५८ शिव
कटुः कयेलः पटोलः फलमेदेन रः शराः । ओलजं तामपूरः स्याकेको नागसमुद्भवं ५९ ४

सिद्धरसूरन्तं तौ द्वौ सतुरा लौ स्त्रियां मतः ॥ तंतुः सूत्रं मस्तु मेडं दध्नं जोतुः किल्ला सुखुमुक् ॥६०॥ गंतु
र्नागा रकस्तु धातु सक्तुर्नीहि स्त्रियां सतु मरुष्य वादीनां पिंडे क्रोष्ठा तु फेरवः ॥६१॥ यीतु
वैश्वानरः सूर्यस्तनो वस्तु नपुंसके मोक्तः पदार्थसामान्ये षास्तु र्भूर्वेश्मनो स्त्रियां ॥६२॥ तुच्छे
कादज्ञ नारीणां पुष्पे वर्षादिष्वर्तुः स्वहतु ॥ तुगंतएकः कं तुर्नाकामो भास्तु दिवाकरः ॥६३॥ जंतुः प्रा
णीमंतु रागो यातु रध्वगकालयोः ॥ स्त्री बेरक्षिसि हेतु र्नाकारणं केतन ग्रग्रहो ॥६४॥ केतूगा तुः
कोकिले ऽलौ गंधर्वे गायनेपि वा ॥ असुः शरीरं न वसुर्हवं ता यज्ञे क्रतुः पुमान् ॥६५॥ कस्तं
तएको वहतुरनड्वाने धतुः पुमान् ॥ अलंतौ द्वौ हि जीवातुर स्त्रियां जीवनौषधे ॥६६॥ मक्के जी
वित आत्वतएको जैवातृकः शशी ॥ आयुष्मानपि वैद्यःस्यात् कृषीवलइल्ला मितो ॥६७॥ आत
कनूप्रस्त्रयांतो ऽथककृर्निघांस्त्रियां नरि ॥ करीवाग्रोनन्नदे हे धन्वः शास्त्रे नमूस्त्रियां ॥६ चासे

लक्ष्मी. नामसर्जे र्वेलिकुरवर्जैः पामा मर्जे र्विस्तुद्दे हत्त ॥ वधूर्जाया स्नुषा स्त्री षु स्यात दूर्दा रुहस्तकः ॥६९
५ कशेरुस्तृणकंदे स्त्री कशेरु नेस्त्रियां क्वचित् ॥ दद्रुः कुष्ठप्रभेदे स्यात्तु कच्छूपामाऽर्कसंमि
5 ता ॥७०॥ ऊकारांता अपानं तु श्वधूः स्यान्नर्त्तकोन्त्तः रत्तर दैवनदी सत्यवचनो नखिवहूयः
॥७१॥ कूप्रत्ययेतन्तः कासूः शक्तिः पादूरुपानहि भ्रुलावूस्तु विकाऽथारूः पिंगलो हिजलयु
वे ॥७२॥ साधर्मपुंस्पथाऽस्या हूणंताः पंचकीर्तिताः ॥ अंदूः स्याद्धथनेदंमः हंन्मूर्वा सर्पकी
श्रयां ॥७३॥ जंबूर्वृक्षे क्वचिद्दस्तः कर्कंधूर्वदरी स्त्रियां ॥ श्लेष्मातकः कफेल्लू स्यात्पुनर्भू
र्दिधिषूः स्त्रियां ॥७४॥ दस्फः क्वचित्सर्पजातिः कंवूरन्यस्वहारकं ॥ कूप्रत्ययांता खेटस्नुः स्व
मिताः पवनो महत् ॥७५॥ गरुत्सु क्षेत्तो गम्युत्तरणे स्वर्णं लता त्रयः ॥ उरसं माहपूर्व लः कामीम शिव
गो वा कुलकात्क्वचित् ॥७६॥ चटुलं शोभने मोक्ता वुलजं तावु भौ हरित् ॥ दशिवर्णे त्तणो वा ५

जि विशेषे च सरिन्नदी ॥ ७७ ॥ रोहिन्मृगविशेषस्त्री योषित्स्त्री पुरुषस्त्रया ॥ नरि दिघुदमीवाणाद्यं
ताः षंढ एकक ः ॥ ७८ ॥ क्लीबे शांतः कछपस्तु कमठो जरठो जरत् ॥ [illegible] कं रामठं मरठं प्रत्ययांतास्त्र
योनरि ॥ ७९ ॥ शंखः कंबौ खांतएकः कट्वांगो यत्ले पुमान् ॥ एकोलतास्यात्पटोला त्रिफला तु फलत्रि
के ॥ ८० ॥ शवलः कर्बुरः शूद्रो वृषलः फलः लस्ममं ॥ आमिषं मुसलो योग्रमजुस्तु सरलो स्थिरः ॥ ८१
तरलो रत्नक पुंसि कं वलो लांगलं हलं ॥ नादक्षः कुशलो मोहः कश्मलं मृदु कोमलं ॥ ८२ ॥ कोसलः
कौशलो देशाः शंवलः कुलं ॥ पाथेयमत्सूरे [illegible] वेकदली कदली स्त्रियां ॥ ८३ ॥ रंभा वृक्षे च कदलीप
ताका रोगभेदयोः ॥ कमलं सलिले ताम्रे जलजे व्योम्नि भेषजे ॥ ८४ ॥ मृगभेदे पुमान् स्त्री त्वे
श्रियां च वरयोषिति ॥ मंडलं परिधौ कोष्ठे देशे द्वादशराजके ॥ ८५ ॥ सतेमीने च चपलः कम
ला विघुनोश्वरो शाकलं रोहितादीनां त्वविखंडे नपुंसकः ॥ ८६ ॥ अथो नाष्ठगतः श्लोगः प्र

ल॰नी
६
6

त्रादित्वादि छागलः ॥ कुट्मलः कुड्मलो ऽप्य स्त्रि कोरकोरके वकुवः कल्लो ॥ ८७ ॥ वृषला या प्रिदंता:
षट्पुराम लंश कलं द्रुयाः निदंतं यष्टिकादं डोरंडानुविना स्त्रियां ॥ ८८ ॥ खंडो ष्टीश क लोमंडो मास
रष्टिकत्र हस्तकः ॥ वंडो मुष्को ऽङ आख्यातः षंडो व्रादिक संहतौ तो ॥ ८९ ॥ तो लव्यादि रयी स्यमेचं
ङो घ्यत्यंतको पनः ॥ गंडः कपोलः स्कीवस्तु पंडः पेडामतिर्दुष्णा ॥ ९० ॥ डांताः कुंडं पात्रमग्नेः स्थल
भेद श्च जारजः ॥ अमृते भर्त्तरि गुडस्ति क्षुपाके । यष दूषदः ॥ ॥ ९१ ॥ घुंडः कांडः स्मनो दंडश्च तारो
ङकूपराक्र मातृ ॥ स्या ल्ली वाल जंतं यात्र भेदे किलै ष्ककः ॥ ९२ ॥ चा त्वो लोयुग्म कुंडे नाद्में वैको
हिवालजि ॥ माजोल्ली यो विडालः स एक आलीय चिस्कुटः ॥ ९३ ॥ अधो लोक स्तु पाताले वंडाल
स्तु मतंगकः ॥ मज्ञाद्यं णि तु वंडाल आलं जंमा वुमौ स्मतो ॥ ९४ ॥ त माल्लो वृक्षभेदो ना विशा	शिव
ल्लो विस्तनो किल । आवुर्विडालो विसतुमरणा लं कुंभकारकः ॥ ९५ ॥ कुल्लो ल्लेष्य व्री हिदंडः य	६

ज्वालं कोपि देशभित् ॥ पंचालः स्यात्कपालं तु यदाघवयवेऽस्थि हि ॥ ९६ ॥ कालिंजनाः पतंगास्तु पक्षिण्ये
यचिकेवलः ॥ वीचिस्तरंगो लवंगं देवपुष्पं च पूर्ववत् ॥ ९७ ॥ क्रिमिघ्नो हि विडंगः स्यान्मृदंगो मुर
जः स्मृतः ॥ कुरंगो हरिणो भृंगा च मत्स्ये किल्यमीत्रयः ॥ ९८ ॥ खड्गादिमुष्टौ वारंगः सारंगः शलेत्रि
षु ॥ द्वौ मरुद्वीपुरो शशोऽस्य ह्येगंगानदी दिवः ॥ ९९ ॥ गान्नौ द्वाव जश्छगः पूगः क्रमुकवृन्दयोः ॥ ख
ड्गेऽसि हिं विटः षिड्गेऽम्भंगः षिड्गे शिलीमुखे ॥ १०० ॥ धूम्याटेपि — शृंगं तु प्रधाने शिखरे गिरेः ॥
विषाणे च गांताः षट्शाङ्गा ङ्गीहिशकुनार्यां ॥ १०१ ॥ शार्ङ्गं धनुरिदं शृंगं विकारे सतित्त द्वि
ते ॥ गणान एको सुङ्गस्तु भेदेऽन्नस्यगाकि स्कुटः ॥ १०२ ॥ गगौ मुनौ गर्गेथ पक्षी सरंडे येटकाम
तः ॥ करंडोथ मरंडो हि सामीवक्त्रागदेतया ॥ १०३ ॥ गजयुद्धार्थभित्तौ तु वप्रंडो वेदसंमिताः
अडन्तताऽभारदूर्ष स्यौ च जघनमप्तवा ॥ १०४ ॥ नृत्कू लयादे रद्वा ॥ णिरुष च त्ता एव हि ॥

ल.नी. ७

ऽअ घंता अपसर्वादौ त्यत्त देनघृदित्यपि॥१०५॥डिद घंता: वेदसंख्या का: सरट्स्याद्धातमेघयो:॥
मधुनोमक्षिकायां तु वेद भाष्येप्रकृनित:॥१०६॥अघंत एको वायु: स्याद्न्नंघट्पूर्वसभोमत:॥
पारक्कखर्णेभिषकूवेद्य:पथ्यकृभिन्नेत्रयो प्यमी॥१०७॥अज्यंता अव्ययं स्वत्यंमं गत्साभ्यांप्रत्यय
स्तु कित॥अलिंगो भवदात्मार्थो युष्मदस्मन्मदिवयुमौ१०७॥सोमो व्यूहस्त्रणे सोम इंदुरमस्तु
रुग्दृशा:॥विधिनाग्नौ हविस्त्यागो होमो धर्मो घदं मत:॥१०८॥वेदाद्युक्त समाचातिश्चा रिवल
वस्तुषु॥क्षोमं दुकूलं क्षौमं चसमस्तु ममनं रवि:॥१०९॥भाम: क्षेमस्तु कुशलं वा मशो मनदुव्ययो:
।यामो भाग श्चतुर्थ: स्याद्दिनरात्र्यो ऽसरोरुहे॥१०२०॥पत्रं यक्ष्मारोग राजो नेमो ऽर्द्धव्य क्रमं
द्वयो:॥जिसरुंअमणावेन द्वंद्वंगीकारेव्यये किल॥१०२१॥ग्राम: समूहे वसतौ जननांद्रासमव शिव
॥मन्वंता नगारं स्यंसंस्थ प्पमग्नि समीपयो:॥१०२२॥स्यूरुमोरश्मि: समिद्धीध्याईष्म:काम ७

वसंतयोः ॥ धूमस्तरीस्ततः श्यामो मेचकोनद्वयोर्व्रणः ॥ ११३ ॥ ईम स्तमोन्तरिक्षं हि युग्मं रुक्महिमं
क्रमात् ॥ युगं सुवर्णं तु हिनं स्यूम घर्मा त्रुमेनिरो ११४ जायमानं नि ह्ययो हि ग्री ष्मो भेदे इन्तोः स्निम
स्त्वीयो ह्वारा रोयुष्पः तिग्मं तीक्ष्णायु मो न्ने शिवे ॥ ११५ ॥ भीमोऽर्जुनाग्रजे चाय भीष्मो गांगात्मजे स्तु
मो ॥ धो रेम किन्नरस्कान्द लको वेम किन्नरश्चापि थिवी भूः षिवन्ययं ॥ ११६ ॥ एकः केचित्रपवन्याङ्कुः त
थवी तंतस्कुटे ॥ धोटको ऽश्वः पक्षिभेदे लट्टभेदः फलस्य च ॥ ११७ ॥ करं व पापं सुरा वीजं किण्वं
वा कुलकाक्वचित् ॥ खट्वा शय्या जगद्विश्वः पुष्पः स्याद्धतुसूर्ययो ॥ ११८ ॥ पुष्पाजलो नाकणिकाः
कन्वंताः सप्तपूरुषा ॥ एवो गंता ततः शेवं सुखं मेढ्रं द्वयं वनि ॥ ११९ ॥ स्तते विश्वमनेनेति सर्वमे
वं परे स्वपि ॥ खुरो निघर्षो हि स्यस्तु रिवा लघु स्तु नर्तक ॥ १२० ॥ अन्ये लिप्यमयी छंति शिवः श्री
मूरथो रथः ॥ भूलोकः पट्टः आचार्यो ईषई षट्ट इति कश्चित् ॥ १२१ ॥ प्रह्वो नम्रो लघुर्हस्वः शेवो

ल॰ नि॰ यंद्विः स्वरे भिदा ॥ यद्वो मार्गे रस ज्ञा तु जिह्वो ग्रीवा शिरोधरा ॥ १२२ ॥ आपीवा वायुरुदितो मीवा
स्याद्दुदरक्रिमिः ॥ वायुश्च षोडशानरो वन्हंताः कव आत्मम्म ॥ १२३ ॥ आखुश्च गवो हंकारः शर्व
४ हशो ऽथ राक्षसः ॥ दर्वी हिवांताश्च लारायुतानु तहरोग वृषार्दं दस्त्राक्षावर्द्ध किस्याद्दा जारा जिरा
ससनं ॥ धान्व धन्वा मरुः स्पर्यो घुवा प्रतिदिवा दिनं ॥ १२४ ॥ समा स्तु संख्या वचना वहुः स्को वेदि
नाथकि ॥ कनिवंता दशा प्रोक्ता कुकुरश्चा ऽर्यमा रविः ॥ १२५ ॥ उक्षा वृषः कुक्षि ऐगः स्त्रीः हास्के दा
विधुः सुहृत ॥ स्न हा मूर्द्धा शिरो मज्जा सारो ऽस्मा मघवा वृषा ॥ १२६ ॥ विश्वप्सा ग्निः परिज्मा
दूरग्निश्चेने मरांतरौ पूषा वायो मातरिश्वा कृन्यं ताः स्युस्त्रयोदश ॥ १२७ शिव रामकृतो को
शाउणाद्यंतैकसंग्रहे ॥ लक्ष्मीनिवासेसंपूर्तिपादोयं प्रथमो गामत ॥ इति श्रीमन्त्रियाच्युप शिव
नामक त्रिलोकचंद्रात्मजकृष्णरामस्तुशिवरामकृतो लक्ष्मीनिवासाभिधानेउणा

नैमोहि
हिये हरेल ९
पं १२
प्रयोग
रपुमाकहरे

रि प्रयान्तशाब्दकोशे प्रथमः पादः ॥ स्त्रीभ्यां करे लुंकानया ॥ सुगंधद्रव्यमेणीं तौ हौ नीचो नायको
रथैः ॥ स्यंदने दौरुकौ छंहि कुंछां रोगभिदा हयः ॥ विषमेणे ऽवमर्थो यंत्र दीक्षां तेष ट्रकूथनिस्र
ताः ॥ २ ॥ कोष्ठे तज्जठरे चांतर्गेहि मोघो रदच्छदः धनमर्थो हित्तमे रोगाथावा कुलकाम्द्वेतव ॥ ३ ॥
शोथः शोके हृ मीपं च थन्नताः पाणि संहतौ सार्थ एकौ वरूथो हि रथगुप्तौ पुमान्पलं ॥ ४ ॥ जठ
थुमुष्कं नौ ह्रीपी योना भास्करे द्युते ॥ कौवे चो कूर्थसाम भेदो धनमकूथं तन्न पान ॥ ५ ॥ तुसथः
सिकूथं मधूच्छिष्टं निर्मथः सामंतदेवे ॥ मंगं तरे स्यादुड्डीथः समिथो युद्धपावको ॥ ६ ॥ गोपीथा
वगायो तीर्थं प्रातः स्नातौ निशागतौ ॥ मध्यभागएञिमात्रे निशीथो मदनो नलः ॥ ७ ॥ निर्यो यूथो
गणे गृथं विट्ठ चरमं तनोः ॥ प्रोथमस्त्री योटकास्ये तन्न सिप्रस्थितेतुना ॥ ८ ॥ तीर्थं शास्त्राट
ध्वरे क्षेत्रोपायोपाध्यायमंत्रिषु ॥ जवतार र्षिजुष्टांभः स्त्रीरजस्सु च पक्वमी ॥ ९ ॥ प्रोक्ताः

ने·वि·
१

समदः शौ दम्भिन कंबकमजुर्नयत॥ वर्जोशाकः तरायुक्तः क्षिप्रस्फारं सुविस्तृतः १० क्षुद्रक्षु
द्र समर्द्दं दुर्वे क्षीदम्भोजलेचरः॥ उक्तो जंतुः कौपिवंदूः पूजको ऽल्पेसमुद्रयोः॥११॥ दम्भो
नीरं जलेवीरः श्रूरश्चिद्धू हंविलंपविः॥ मिद्धेशो गोदरिद्रश्च खि दस्युर्द्धो हि मद्युतिः॥१२॥
पनाद्यचितुवंदोपिदहः स्याद्व्यवा हनः॥ हग्रोरियोघने ध्वांतोशो लेचक्रे वदानसो॥१३
मद्धो हर्षो देशामेहो मुद्धान्नत्यकारिणी॥१॥ मंद्रो गम्भीरः खर्वै घो दस्यः वाश्रं हिमंदिरं॥१४॥
रश्मियरुक्स्त्रो हिनं वाश्रो हस्तोमुखवस्तनेसितं॥ शुभ्रं सिद्धं साधुरुक्तः ग्रामपद्धो ऽथहवासः
॥१५॥ शीरत्नप्रः पुरो ऽशः श्वित्रंकुष्ठं नपुंसकं॥ वद्रुलेतान्मुस्त्वमश्वच्चुक मम्लांतरेरुणः
॥१६॥ रुमः शशी विकस्वरः स्यात्तु शुक्लं ताम्रं रसालकः॥ आमः स्वापः स्मरतानि द्राम्प्रद्रो शिव
वर्णेतिमः श्विवः॥१७॥ रुद्धो वद्धंतरेदूरना द्वैलिन्नं वणिग्धने॥ खड्गे वजीरः क्रछ्रं तुक १०

क्रूरस्तु घातुकः ॥१८॥ रंगं तास सम्प्रवे दास्तु सुरो देवो दिवाकरः ॥ सूरो धीरो धैर्ययुक्तो गरश्चोह
श्चाप्यनामकः ॥१९॥ सीरो हलो कर्षीः चारं वस्त्रे क्षौवेम होदधिः ॥ मीरः श्रूरस्तु विक्रां
तो वाश्च तु विमलं नव ॥२०॥ कुनिवंध्रं चर्मषटे वप्रः प्राकार उच्यते ॥ ह्रजो नेता जिष्णुरिं
ह्राव ज्ञोस्त्री हीरकेप वो ॥२१॥ विप्रो द्विजो मुखं चुम्बं वनेकुम्भे खुरः शफः । मदं क्षेमर गुः
शुक्र उग्रः शार्व्दूरा जलं ॥२२॥ मेघश्च व न्नो विभागी क्षुरो मुंडन साधनं । ऊर्द्धमागोग्र
माघे च गोरः पीते सिते रुणे ॥२३॥ मेरिवाघ विभेदे स्याद्धूली तरण साधनं ॥ शुक्रः
श्वेतः स्त्रकुमालोरन्नं तास्तु निपातिताः ॥२४॥ एकाग्रविंशतिमेताः खलः संकसुकोस्थि
रः । उकन्नतः केवलो यं स्त्वपकारोहि पापकृत ॥२५॥ नष्टो नंश्रुकरा तौ द्वौ एकन्नं तौ
मयाख्रितः ॥ भीरुकः कुकनिष्ठे को नेजको वैस्त्रमार्जकः ॥२६॥ चषकोऽस्त्रीपा

ऌवि॰ १० 10

नया त्रंशुनकोमषकस्तथा ॥ द्वेश्चानौ चरकौ गंग्रथो गोडिको हीक्ष्णुकुद्दकः ॥ २७ ॥ संज्ञार्थैर्द्विला
सी तुरमको ऌमकस्तथा ॥ त्यागी कालश्च जहको धमकः कर्मकारकः ॥ २८ ॥ चापकृपटीकुहं
वो हंतावधाकः क्षामर्णं मतं ॥ कृतकंकार्षकश्चैवं कृषकः स्यात्कृषीवलः ॥ उद्दकं च प्रयं
चारैर्थकेन्ने ताभूरिदर्शिताः ॥ वृश्चिको राशिभेदोपि जंतुभेदः कृषीवलः ॥ ३० ॥ कृषि
को यथा पणिकः संमतः पण्यविक्रयी ॥ परदारोपजीवी तु जनः प्राकषिकः किल ॥ ३१ ॥ स
मिको वृक्षभेदः स्याद्दारवुमुषिक इत्यपि ॥ षट्कि कन्प्रत्ययांताः स्युः क्रयिकः क्रेतरिस्मृ
तः ॥ ३२ ॥ आपणिकश्चापनिकः स्यादिंद्रनीलः किरोतश्च ॥ आपतिकः स्याच्छ्येनो दैवा
यतः पदार्थश्च ॥ ३३ ॥ आखणिको भूदरो मूषकश्च क्राडूकनिपंच ॥ अविनो ध्वर्युर्हरिणो
मृगोथ चौरो मतस्तेनः ॥ ३४ ॥ स्तैनिश्चोरादिर्यंत स्मात्यचाद्यचिस्तेनः श्येनः स्याद्गोगयः शिव १०

पांडुक्षण्योऽप्यथोऽजिनचर्मा।। नलिनं कमले मलिनं मलान्वितं कुडिनं गेरे।।३५।। न
कठिनं कठोरमुक्तं नवेनं जंतास्तनो वृजिनं।। पापं दिनं तु दिवसः खंडितमपीनं कीचेद्दस्तः इ
वितां वित्तपराक्रमं कांचनवाचीरिणं भून्यं।।३६।। विपिनमरण्यं पुलिनं निष्यं कं तोयनिर्मि
तस्थानं।। तुहिनं हिमं हितलिनं स्तोके विरलतत्थातु हे।।३७।। अजिनाद्यास्तु हिनां ताः लं वेतोलि
नंत्रिषु हृद्योह कं।। दक्षिणमाशा देस्याक्षेरा दित्वातु रुविणी यास्यात्।।३८।। गर्भयुतपत्री
ये हिणा तु दितोवृक्षेव यारव्ये हि प्रज्ञाघणि नर्णिसश्च दनवृक्षो हिरो हिणः स्यष्टः अर्त्तेत्रिलंवि
धानादिना किलं वृथोरिणो कीवे अर्त्ते त्रिलविधानसामर्थ्ये इदिनः किलं व्यथेमिरिणे
इति नवइतिनइनंतेना नवराज्यमहिनं स्यान्माहिनंत दूतम्।।३९।। इनमंतश्चेनणतो वाग्वाणी
श्रारू तु षट्ठकाः।। श्रीर्लक्ष्मी र्ह्री हिरण्यस्त्रूयज्ञोपकरणे किलः।।४०।। कटप्रूः कामरू

न॰वि॰ पीस्यातकौरथ्या पस्तु वारिणि ॥ जूराका शेमरस्वत्यां पिशाच्यां जवनेः स्त्रियां ॥४१॥ भिक्षुः परिव्राडे

११ मज्जुहूः क्षिपिदिगेषका ॥४२॥ यत्रपात्रविशेषो हि स्रुवः कप्रत्यये पुमान् ॥ अस्रग्धरा स्तकू स्रुचि

स्तुकू चिगंहि स्त्रियामुभे ॥ ग्लौरिं दुनौस्तिरिं हो डौप्रत्यये राधने स्त्रियां ॥ डेप्रत्यये यगोः स्तर्ये

वृषे वज्रे कतो भिदि ॥ नास्त्री वाचितेथो स्त्रायाम् मौनेत्रे जुलेदिशि ॥४४॥ स्वर्गल्लोमनिवाणे चद

योर्डेप्रत्यया न्विताः तथावाकु लकाऽजेयाघोः स्त्रीस्वर्गेनिरिक्षयो ॥४५॥ मरः स्याडुप्रत्ययांतः स्त्री

नेत्रकोशोहूलोमसु अग्नेगः सेवकः एवप्रत्ययांतश्चकारतः ॥ डोस्यंतो दोर्भुजे नौ स्त्री दोषाराघा

स्तुकेवलाः ॥४६॥ वणिकू स्यान्नैगमः स्वार्थे याणिवाणिज इत्यपि ॥ रुज्यत उशिगाज्ये श्यो भुरिकू

भूमावि कावुभौ सहुरिः पृथ्विांभू मौ चवज्रं जस्तुरिरित्युभोडाउ रिन्नं तौ वे रवणः कोकिलः सव

नोविधुः ४८॥ यवनस्त्वनजः शालो वरणो रशना स्त्रियां ॥ काच्यांसि ब्दावाचकस्तु स्फुरं दंत्यस लिद

११

कारवार॥४९॥भक्तमोदनमाकोशोगगनंस्यंदनोरथः॥गंधद्रव्यंरोचनास्त्रीयुजंतानवरंजनं॥५०
द्रवद्रव्येणवस्त्रादेः रजनंक्वुनिकेवलः। भुवनंलोककआदित्यः भुवनोध्रुवानोऽनिलः॥५१॥स्नु
रतंस्या त्रिभुवनमंबरीषंहिभर्जनं॥ क्वुन्नंताम्रछंदसाः पंचलोकोनिध्रुवनंस्तुटि॥भावेहिध्रुव
नेःरपूर्वक्वुनिनिस्याद्रुवनंजले॥जनेनाकेप्रग्रहस्तुकिरणोसुरथोदधिः॥५२॥पुरणोवृजनंया
पमंतरिक्षचमंदनं॥स्तोत्रेनियनमंतःस्याद्विषणोगीष्पतिर्मतिः॥धिषणाक्वुप्रत्ययेषट्स्थषडिंदुर्द
ह स्महानू॥अन्योन्यार्थोजगल्लोकोवेहऊर्मोपयातिनो॥५४॥रयछत्रेहिकुहकः संश्वत्समस्मातियं
चसु॥आयेषुडीयुनुमौ ज्ञेयावतिदेशाछतुःकिल्ला॥५५॥शवसानस्तुपंथास्यात्जरसानस्तुपूरुषः
॥असानजंतौ द्वेवेदे स्वंजसानोवलाहकः॥५६॥मंदसानोजीववह्नीसहसानःक्रतुःशिखी॥
वृधसानःपुरुषः स्यादृञ्जसानजषर्बुधःकसानजंतायंचेतेलोकेवाग्युक्तितत्परः॥५८॥आ

उ· वि·

१२

नजंतः संस्तवानो पयुधानो रिपुर्गुरुः। वृधानो जुहुराणो रेभो दृशानो लोकपालकः॥ शिश्विदानः पु
ण्यकर्मा किरिदानच प्रसयेशाराः। अंयेषांतनूतजूंतोनां नदीघः सुरितत्वयं। शंस्तरस्तुतिकर्ता
रएबृंशास्तमुरवाः तवि॥६०॥ क्षन्ता स्यात्ता दधो द्वाःस्थे क्षत्रियायां च शूद्रजे॥ ज्ञाता मंता घात
कस्तु हंता न्येष्यथ नायकाः। नेष्टा रोवहं कि स्वष्टा नप्ता दौहित्रपत्रयोः॥ होता ह्वनकर्ता य
न्ता ताबंधुः स्यज्जः पिता॥६१॥ जनको जननी माता जामाता दुहितुः पतिः॥ दुहिता कन्यकायोनाके
शावोऽथ तृनि स्त्रियां स्वसा भारिन्यथोयाता भ्रातृजोयोषित्यरस्यरं॥६३॥ ननंदा च स्वसा पत्युर्नना
दानेद्विवी च सा। देवा भ्राता धवस्य स्यान्नापुमानथ छांदसः॥६४॥ सव्येष्ठा सारथिर्हेकः सरनि
र्वर्त्तनिः पथि॥ अवनिर्धरणिश्चोभौ पृथिव्याममनिर्गतिः॥६५॥ अरणिर्योनिरग्नेः स्यान्नाडी हिध शिव
मनिर्मिषा रजनिर्वज्त्रमथा निस्तरणिनौ स्त्रियाममी॥६६॥ आयुधं क्षिपणिर्वह्निरश्मनिश्च १२

षीणि जैनः त्रयोदशानौ। क्षिपणा विनिकिरथ केवलं॥ पुमानम्र भंजे नो ग्निश्च च्छेदमो स्वास्तु शुक्षि
णिः॥ ६७॥ अव्ययपदूयपूर्वो न्योऽलोक आवाशु शुक्षणिः॥ ६८॥ अर्चिर्ज्वालाशोचिर्दीप्तिः सर्पि
र्हविश्च घृतं पटलं छर्दिर्हि छर्दिर्वमन व्याधिर्हि नाबर्हिः। कुशश्च घृणो समामी प्रोक्ता इसिप्रत्यये
क्लीवे॥ ६९॥ शेषा अर्चिश्छर्दिः प्रोक्तार्थे द्वि विकरां नौ॥ ज्योतिस्तेजोयज्ञो वसुरो चिसधि र्दृषः
पाधिः। अध्वक्षणोरिसि निस्युर्मुविः समुद्रः किति नुत स्मिनू॥ ७०॥ पं वो सौ जनुरको जन्य वे देम
धुस्त द्रुः॥ ७०॥ येमिऽरुः पर्वपुः शाठी रंयजुर्वेदः॥ ७१॥ तनुरपि शरीरमे वं नौ तो धनुः कार्मुकंध
नुः। स्वयेऽम्नाव भिधाति निपुनरर्थे ऽव्ययंमुरु स्वेकः॥ ७२॥ आचक्षुः परिचक्षुर्वकुल त्वादुसिनि [illegible]
पंडेशित्युसि दर्नेत्रं क्लीवे सेकं परं चैवं णि त्युसिच स्मादायु र्जीवनका लोऽथ वबरः क्षुद्रः॥ ७३॥ कर्व
रो राक्षसो व्याघ्रो गवैरो हंहं तिर्नि शि। शार्वरी वत्सरं क्लीवे गणे निशि निषद्वरी॥ निषद्वरस्तुं जवालेस्म

रेफस्वविषट्कमात् ॥ ७४ ॥ शिवरामकृतौ कोशे ऽणाघ्रंतैकसंग्रहे ॥ लक्ष्मीनिवासे द्वितीयः पदोऽयं
पूर्णतामियात् ॥ ७५ ॥ इति श्रीमन्त्रिपाठ्युपनामकत्रिलोकचंद्रात्मजकृष्णरामसूनुशिवरामकृतौ
लक्ष्मीनिवासाभिधाने ऽणाघृंतकोशे द्वितीयः पादः ॥ धूर्तो हि छिन्नरो हस्तिग्रहयोश्च तु रस्तनः कै
वर्तो धीवरः स्थूलः पामरो हिंसकस्तु हि ॥ १ ॥ मीवरश्चीवरं भिक्षुप्रावरः नीवरः क्वचित् । जाति
भेदे नीवरस्तु भिक्षुर्वैमकरं गृह ॥ २ ॥ कद्वरं व्यंजनं संयद्वोरा जावरस्यमी ॥ एकादशान्ये सूर्येय
त्यो वेनः सिनस्तु हि । काणो जिनोऽर्हन् हीनस्तु दुर्गतो हि । न उच्यते । ऊनस्तूष्णीनिरालस्यः कुदृश्वन
किषट्तथा ॥ मीनो मत्स्ये वुद्बुदे फेनः एतो निपातितो ॥ कृष्णः श्यमोरविर्वेधा वुध्नो मूलं त्रयोद
ले ॥ क्लीवे पर्णं किंशुके ना वर्ष्मा मूर्त्ते चवेतने ॥ अलसूर्ये विधिर्वेनः धाना भ्रष्टयवे स्त्रियां ॥ श्रोणो शिव
वा कुल्ल काणे संगुः लक्षणो लक्ष्मणोऽपि च ॥ रामभ्रातरि चिह्ने च नाम्नि हंसस्य योषिति ॥ ३ ॥ लक्ष्मणा लक्ष्म १३

णा तु स्त्री सारसस्य स्त्रियां मुभे। वेत्रा नदीरविस्थून: स्योनो वा ह्रुल्लेका त्सने ॥८॥ कर्णः श्रोत्रमथो व
र्णिश्चेता हौ च द्विजादिषु॥ जरणिश्च द्रुः पादपश्च द्रोणआचार्यशिल्पयोः॥९॥ पत्रोनीचगतिः सेनावा
हिन्यत्रंसही हिविः॥ स्वप्नः स्वापो नदी धेनो धेनोब्धि वह्निसूर्ययोः॥१०॥ म्पुस्नः तृष्णापिपासायांर
स्नं द्रव्ये वधस्थलं॥ सूनारत्नं श्रेष्ठवस्तु वृष देदेचवल्लकी॥११॥ वीणा स्थूणा गृहस्तंभः सास्ना गो
गलकंबलकंबलः॥ रास्ना सुगंधद्रव्यं स्यात्पंचमूलादिका नकि॥१२॥ कर्णघा दश त्रिन्नोताःवी
णाघाः स्त्री निपातिताः॥ देस्तु दीनागायनस्तु गेष्णुर्द्वि विष्णु विष्णुटौ॥१३॥ कृत्स्नं समस्तेथा खंड
मक्ष्णः नी क्ष्णं खरं विषं श्लक्ष्णं सूक्ष्मं वज्रे समुस मुद्रा मन्युर्दैन्ये क्रतौ क्रुधि॥ अध्वर्युर्यज्युरग्निस्तु
शुष्मु दस्युस्तु तस्करः जन्युः शरीरी पंचैते युजंता निधनं द्वयोः॥ मसुर्हि भोजनं भुज्युस्तु ग्यु
गं तो तरंगिणी॥ सरयुर्युप्रत्यये ऽयं दीर्घांतोप्ययककः क्वचित्॥ नेप॰ पुरोहिते नीपः कंदंबो गुणवर्जे

ल.वि.
१५
15

नात्।। वकुलो केसरस्तत्र पापं कलुषं विष्यइत्ययं।। जलं त्रयो मीयन्तां ताम्बुः च्युपो वज्रं समुच्छ्रयः।। स्तूपः
स्तूपस्तु मुद्गरादि दले प्रस्फोटनं क्वचित्।। स्तूर्पे कूपः प्रहोयू पो यज्ञं स्तम्भे यूपकौ शले।। शिल्येरव
ष्यं बलात्कारे क्रोधे स्यात्प्रतिभाक्षयः।। शाष्पं वालतृणं वाष्पं वाष्पं नेत्रजलोष्मणोः।। रूपं स्व
भावे सौंदर्ये पर्यवालत्वणं गरहं।। यं गोर्ग मनकाष्टं चतत्स्यं शाष्यंहे योषितः।। १०।। कित्यकारी
वशिष्ठो द्वौ चत्वारो निलिकितान्विता।। निष्पतिताः समशिल्यपूर्वाः पोताः वलाहकः।। स्तनयित्नु
र्हर्षयित्नुः स्वर्गेपि त्रोथपालकः।। पोषयित्नुर्वविहङ्कोगदयित्नुस्तथः स्मुरा।। मदयित्नुर्गिजं
तेभ्यः पंचे त्नु चूप्रत्यये स्फुटाः।। गंताजिगत्नुः शिल्यौ तु कृत्नुर्हत्नुरु गायुधं।। त्कंतास्त्रौ
रविर्भानुर्दानुर्दाता ग्रवकूरि।। वग्भुर्धेनुस्तु गोस्त्रनुः स्त्र्यं पुत्रेऽनुजे तथा।। क्रषोज ह्रहे रेकी शिव
ले स्याण्वं एणुस्त्रणध्वजे।। वण्णुर्नदे देवज्ञामेदे धूलीरेणु र्द्वयो र्हरिः।। विष्णुरेकादशास्त्वं १५

ताः कर्की धवलघोटकः ॥ दाकोदाना वृषो धाकानथा ऽऽधारश्च पूर्णिमा ॥ राकार्यमार्कः कल्कं तु
दंभे विट्‌ किट्टयोरपि ॥ पापे पापिनि कोनाः षट्‌ स्तक उत्पलवातयोः ॥ मूकं हिड्डं हि मुक्कों डं
वकः श्वापदकाकयोः शुष्को हिनी ससः कीरः ॥ शुको वल्कं तु वल्कलं ॥ उल्का दग्धा विभेदस्या
दुल्मुके चाष्टककयमी ॥ मुख्या न्यके वल्ला एकेभेकोमंडूकमेषयोः ॥ व्याख्यातौ काकपाकौ हि
शल्कं शकलमस्त्रियां ॥ अल्कः शरीरावयवो यवः पांथश्च गोधिका ॥ निहाकादेह वायुः स्या
न्मकौ विषकस्तुहाटकं ॥ नत्यले चास्त्रियां वायुधूर्कोपोनी कस्तासे भिंदि ॥ स्यमीकः स्यमिको वृक्ष
भेदेनाको वकेशजे ॥ क्षुद्रं जंतौ हि पृक्का स्याद्‌ वीकः स्याद्वातपक्षिणोः ॥ ह्रीका ह्रीकामता लज्जा
कनिसमदशक्रमं ॥ शकुनो हि शकुन्तश्च शकुंतिः शकुनिः क्रमात्‌ ॥ उमो नौ त्युनिचलारः प
क्ष्यर्थो त्यंतए ककः ॥ भवेत्तिर्वतमानाथा कालबोधकउच्यते ॥ भेदे ऽऽ किंवदंति जनश्रुतिः कंतौ द्वौ

त्रि·वि·
१५
K

कन्युजं तस्तु क्षिपण्युः केवलोमधौ। स्वाम्यर्कयोअवतिर्नगरी भुर्वस्तुः स्यात्पूर्ववत्तनुदेनुर्घेनः क्षि
पणुः पवनौ हि द्वावनुडं· तौजलाधिपः वरुणः करुणो वृक्षभेदे स्यात्करुणा कृपा॥ दारुणो भी
वणें प्रोक्तं तरुणस्तरुणो युवा फल्गुनः फल्गुनो वा स्यादर्जुने मासि चार्जुनः श्वेते पार्थेन
थें द्रुद्रौ रसोनो लशुनं ततः॥ अरुणा वरुणः सूर्यतन या यमुना ततः॥ वयुनं देवसदनं ज्ञा
युतो मतः॥ तिलित्सेउननं तात्सुरेकादशान्तरणोऽर्जुनः॥ उनजं तो यपि शुनः खलोऽयमियु
नंयुगं॥ म्लेच्छस्तु क्षुधनोऽप्रो क्ताउनगं तारलयः किल॥ कंसोऽस्त्री पानपात्रे स्यात्कौसे
देत्यां नरेवरि॥ वत्सं वक्षस्तर्णकस्तु वत्सः प्लक्षस्तु पर्कटी॥ हंसः सूर्ये श्वेतगरुगहत्क कक्षं
वीरुत्तृणादिमं॥ तर्सः प्लवाद्यो ःषत्वेत्तरूतर्पो प्याद्वेच वर्षणो॥ वर्षो वर्सः पाशकोक्षः क्रव्य शिव
मांसंहिसे न वा। स्नुषा पुत्रवधूः शाखी वृक्षः कृसं जलं हिमे। उक्षं कुक्षस्तु जठरं गुत्सस्तु १५

त्तबकः स्मरः । गरुत्मः पक्षो गरुध्वुः प्रसभावे मल्लनु कैगिरेः ॥ मेरुच शृंदि कूसंगाता अक्षरंवर्णो
उः च्यते ॥ संवत्सरो वत्सरो द्वे संरंतास्यु स्त्र्यपः क्रमात् ॥ तिलौ दनं स्या त्कू सरई षत्या दुस्तु घ
स्तरः ॥ मत्से मो न्यष्णु मद्वेषे मंमाराली तुमत्संरा ॥ मक्षिका पिततः पंथाः पत्सलो बेदासमिताः
मरगंताः ज्ञक्षरस्या द्द्वत्विक्स रनिके वलः ॥ एतस्मसंनिमो ह्यस्ति तसरः स्तूवेष्ठनं कुणलोदे
देशा भेदः स्यात् विपालुस्तुतरो भिंदिका लनांता वुमो पक्षी कटाकुवह्निमास्करे ॥ कुषाकू
वा तरित्तोः स्टदाकुः पुंसि संमतः वार्त्तीको पिच वार्ताकुः फा कुंताः पंचका कुनि । ष्ठदा
कु र्हीश्चिके व्याघ्रे चित्रके च सरीसृपे । सरण्युरभ्रमरुतो वेच क्रुर्विमवाग्मिनोः ॥ क्र
मादन्यु च्यक्तूः चिह्नो यवाग्रतनूल्लेककः आग्रूजंतोनकांतो शयानकभयानकौ ॥ क्रमाद
जगारे घोरे ह्यंत्यः क्रौ वेपि दृश्यते ॥ दात्रं स्यात्लवणकं धावणो कोमारुतः श्लेष्मा । सिं

लः वि
१६
16

हस्तक: कल्लो पेयूषो दशदोहिसिंहाण: ॥ नासाम लेथा भागो दीनारस्य हि धाणक: प्रयुक्त: ॥ चा
सार आगणगंता उल्मुकामंगारउच्यते ॥ दार्वि: ॥ कंवि: होमीश्रो कोहोता त्रयोमुक विमिन्यंता: ॥ ल
जा वानहीकु: स्यात् हीकुश्चैभौकुगंतो मत: हस्त: पाणा हृ क्षोमतो दे हिन्यथा वटे गर्ते: ॥ कंवुर
णतो वानः पवमानं स्यात् ॥ दंतो दशनो लोतघ्रि हेवाश्च एयथोयेन: ॥ वहिजवा लक यो: स्या
द्रूर्ते: स्याद्दूच के दिवाकीर्ति: ॥ नापितउक्त स्मृत पापं धूलि जटा चैव तत्रंता भामानुमिता विस
तमुद्गितं तेनहि निजीवं ॥ मनमेतौ केन्नं ताव त्कं मि श्रं सितं श्वेतं घृतमाज्यं कीवे न्नस्ता या
अनपिता तात: पुत्रश्च दूतउक्तो य: स्यात्संदेशहारकेमिघ: जीमूतो मरुत्पिलौ पलितंज
राशौ वृंदं अथ्यैक्ती ता लो हितह श्विता तरक्त हरि वृत्ता: ॥ मगेम स्योहो हितं स्यात् च त्वा शिव
रजन निस्मृता: ॥ तनकि से पिशितं मांसं दिधि ष्या ष्यो निधे: पदं ॥ राक्षा पेगरुडोगरं हर्यं भोग १६

प्योगहाधिपः॥ श्रवाय्यः स्याद्यज्ञपशुः स्पृहयाय्यः स्पृहान्वितः। आप्यांतापंच हेरण्यं तंवरेण्यं श्रे
स्तु ष्ठवाचकः॥ स्तुवः सेय्यः च्छंदसि स्यात्तं घेय्यं पुरुवर्यसं॥ राजेन्यो वह्निवचनः पर्जन्यः शक्रमेघयोः
रमण्यं क्रीडनरतः शरण्यं रक्षणक्षमः॥ अर्न्यता अध्वयोऽरण्यं वनममन्त्रिनहूयोः॥ रमण्याधा
स्तथाऽऽन्यंतो वदान्यस्त्यागि वाग्मिनोः॥ अमत्रं भाजनं मंतुनक्षत्रं हि तनूरुहं॥ पतत्रमायुधं
प्रोक्तं वधत्रं यज्ञकारकः॥ यज्ञत्रं स्यात्कडत्रं च कलत्रं श्रोणिभार्ययोः॥ षडत्रनप्रसयांतास्तुः
वरित्रा चर्मरज्जुका॥ अमजंता केवला स्याद्दस्तु विदत्रं कुटुंबकं॥ हृतत्रं लांगलं येनोकत्रांतो हे
नपुंसके॥ भरतो रामबंधाद्यौ मरतो मरणं किल॥ पचतो ग्निपर्वतो द्रिः दर्शनः सोमसूर्ययो
ः स्वस्ति कृत्स्यायजनः प्रह्लोनमतः तमतसतह हर्यतोश्वो यतजंता दस्रास्रता॥ स्रगो विंदुः श्व
पषतो रंतरो प्यमित्स्यमो अतनगंतो हि खेलतिः निर्याततनवशाड्रवेत॥ निर्ष्कम मृद्दोपायं पोजग

ल॰ वि॰ द्वेवरथः पिकः। गमथः पथिकः पं पाशापथः प्रत्ययः स्मृतः। धूर्तस्याद्वचक्षः स्तुत्यः स्तोता चर्वं दथस्त
१७ तः॥ आयुष्मान् जीवथस्त्वामाण थो वलवान्तथा॥ ग्रामस्तु यशो मोदांतिः देमं घो दत्ता पूरुषाः॥ अ
17 थांताहृदथो वा लोवेतानुविद्धि थो ऽथ डिं दैसं वसथो ग्रामो गृहं मावसथं तथा॥ भरथो लोकपा
लः स्यादेककः प्रत्यये ऽथ च्वि॥ अतसो वायुरात्मा च भास्कर रक्षव सोन्रपः॥ चमसः सोमपाना
र्थं पात्रमानंद वेगयोः॥ रमसस्तिमिरं तु स्यात्तमसो ममस्यो मतः॥ अनुकूलैया च कस्तु धनं च
लमस्त्वं बरनभसः पतसः पक्षी नपसो गेलो नपुंसके। पएयद्वं हि पणसं स्यात्कं कि फलस्तरुः पनसो
महसं ज्ञानं वा नीरं वेतसो ऽश्मसू॥ चतुर्दशभ्यो ऽजमरो वाहसो नशिः॥ तएसंघो वांपसी। सो त्काको
ऽसणिनपित्रयः॥ दिवसं दिनमेकं स्यात्सकि-कि वेघगे दभगः स्वरोथशलभः पक्षी कलभः करि शिव
शावकः॥ शरभो बलवान् सिंहात्॥ चतुष्पाद्दुउष्ट्रशावकः॥ उष्ट्रा श्रकरभः पं वनराअमन्विसं १७

मतः पुरुषावुक्षिणाद्वृषभश्चंषभोमकुमोक्लिशे।। लुषभोमत्तमातंगोमकल्येकोऽथवल्लभः।। प्रियः
स्वरोरसिभः स्यात्सूर्वेवद्यार्हंपल्लवत्तं।। विशांतोमहिषः प्रोक्तोजरंतोऽन्युमौतनः रोहंतोवृक्षभेदस्या
न्नंदंतः पुत्रऔषधं।। जीवितंपवमानोहिप्राणंतंसर्वआशिषितरंतोद्धिस्तुरंतीनौर्वहंतोहिसमारणः
।। कालोमवंतोवसंतन्तुर्मासंतत्स्मरुकः ।।साधंतोभिक्षुरंम्रंतुगंडेयंतोथभूषणं।। मंदयंतः
शक्रसुतोजयंतोनंदकोभवेत्।। नदयंतः प्रव्रजितोमदंतः स्याद्दंतोभिदि।। हेमंताशोत्तशाऽत्रिमबित्
सर्वत्रनांत्सयोः।। अंतेत्तच्छरविशुपामवेद्दाकुलकादथ।। जर्जरत्त्कररपूर्वः शब्दसमूहोयथाय
थंस्याथः।। अररंकपाटमाकुः कमरभ्रमरोतुकामुकषडंघ्री।। ८९।। पशुभेदेचमरः स्याद्दिव
सेस्याद्वासरोदेवादेवदृत्त्यमरचिषदूकुरेरः पक्षिमभेदेहि।। ९०।। करंतः स्यात्कोमंदारो
देवतावृक्षे।। अंगारः स्यादुल्मुकएवंमदारोहेहि।। ९१।। कपिलोभवेत्कडारः श्रृंगोरस्याद्र

पु.वि.
१८
18

सांतरे वेषे शीतस्तुषारस्तु कः सरस्तु कासार आम्रभेदे तु। सहार इत्थे मेव स्वर्णाभरणं तु दीनारः॥
कनकाद्यं तु का प्रतिष्ठोऽमंगारः पूरुषाहि दक्षः॥ ९२॥ आरग्नितस्त्रि लैहै के कोऽतः कंजारमाजरी॥
नक्ति वेतु कुमारः स्कंदो वालोऽश्ववारश्च॥ अन्नभेदे संषेपोपे केवलो वह्नि सूर्ययोः॥ उषः प
कुरकोमानभांडे द्रलप आयुधं॥ ९४॥ कवपे शाकपत्रं स्यान्नरवजपं घतमित्यथं॥ शवः कु
णपद्वि त्युक्तः कपन्येते कपेपिच॥ ९६॥ स्वरभेदैः स्फुरस्त त्रविष्यपं मुवनं गरहं॥ विशियं
विरयः शारवापिस्तारो यवसांतरे॥ ९७॥ उल्लपं नस्त्रियामंतौ चत्वारः कयनि स्त्रियांव
र्निकापक्षे लेखिन्यो र्भिदिस्यात्कृन्तिकाभिदि॥ ९८॥ भस्त्र भिति भिर्त्तिकायगोधात्री
ल्लतिका द्विमा॥ ९९॥ नि कत्रं नानि कष्यन्येते त्रयः स्तकमिही थेका॥ मरोविकारः पक्कोऽ शिव
म्रा वामोप्युभयथा स्त्रियां॥ अंकापित्व देवस्यैहै विग्रस्तेतशोस्तथा॥ १०॥ एतशोपि १८

ष्ठा तन्वाघः शातसुन्दपरो भतिः वेतनं तननिधेवं पतनं पुटभेदनं ॥१००॥ दर्भः कुशोभेद स्मो
यित्वपौ च क्रौञ्च मन्युमौ॥ अभोगमश्ववालः स्याद्द्रूणश्चैकोमकितिमः॥१०१॥ करीसकृद्यिकि
ल्लो रुस्यादस्थिकीकसमित्युभौ॥ स्थिनिष्ठुक्षि वीति होत्रो कुक्षिः पार्श्वप्रभंजनः॥ १०२॥ श्रुक्षिः कस्य
तास्त्रयो थैकः स्कौ वंक्षिनयनं विज्ञनि॥ इक्षुर्मधुतृणं कंदोस्याद्दवीर्नारिरजस्वला॥१०३॥ तरी नौस्या
त्रुस्तरीधूमृस्तंत्री विणादिषुस्थितः॥ गुणाई प्रत्ययेसिद्धा श्वतारोऽश्वोग्यपीः पपीः॥१०४॥ इन इंदु
श्चकमला क्ष्मीरीकिन्नयोघ्रमी॥ शिवरामकृतौ कोशउणाद्यं तेकसंग्रहे॥ लक्ष्मीविलासेतृतीयः
पादो यं पूर्णतामगात्॥ इतिश्रीमन्त्रिलोकचंद्रात्मजकृष्णरामसूनुशिवरामकृतौ लक्ष्मीविला
साभिधानउणाद्यंतकोशे तृतीयः पादः॥ दानप्रमीर्वातप्रमगः ईकेकउभयोः समः॥ वद्धहस्तः
करो रलिः कलिचिक्षणदामरुद्र॥१॥ तन्यतुर्यतुजंतः स्यात् आंजलिः संयुतौ कणे अलिजं

लु· वि·
१९
19

तो थेस्तु जंतो वस्तिषु ःस्य विराजर्के ॥ २ ॥ दूष्य जं तं नद्गौ जिह्मस्नन्यपि सिद्धस्वयं ॥ अग्र मांसस्य
निमतोवमी नो मत्स्यमद्गु प्रत्यये ॥ ३ ॥ ग्रहागतो लिपिरुलो करशाखांगुलिः स्त्रियां ॥ असेतु
कवेंसः स्त्रीवेकें चं कं कटे च चे ॥ ४ ॥ दुरालभाय वासः स्यादासआनुक्ययुष बुधः कृशानुहृदि
ग्रामीस्युः शर्करा करनि स्त्रियां ॥ ५ ॥ ऐक्षवे कर्परं शो च पुष्करं कमले जले ॥ तीर्थभेदे वायभां
डे ते स्मिन्किति नंपुसको ॥ ६ ॥ किंकलन्येककः पूर्णः श्रेष्ठः पुष्कलेऽइत्ययं भी वीन्यर्द्दुनौ याता ग
मीस्यादादू पुरःसरः ॥ ७ ॥ आगामी स्यान्नथामावी प्रस्थायी च त्रयः क्रमात् ॥ आगंतामविता
याता त्रयो र्थी स्त्रि च थो पुमान् ॥ परमेष्ठी कि निव्रस्रा पंथाः मंथाश्च पूर्ववत् ॥ मोगी मंथनदं उ
श्चरवजाकः स्याद्धिहंगमा ॥ ८ ॥ वलाका पक्षिभेदे स्यात्पताका ध्वज इत्ययं ॥ शलाका स्यादिषी शिव
काहिवलाका घास्त्रयः स्त्रियो न यो षितिपिनाकः स्या च्छूलं शंकरधन्वनो ॥ १० ॥ सरोवरे भेडाकः १९

स्याद्दोकांतापरामले दृशः ॥ दूर्षकापाक्ष्लि जातिस्तु कषीके कन्युमौ तयोः ॥ सुप्ता दो वकुलो नुचा तु हृ
षिकास्यात्तंतो वंलं ॥ ११ ॥ अनीकं हि हूयी कंतु विषयींद्रियमिसयं ॥ किएीकास्तु ह्यं दाक्ष्लि
याभीककिवहृयः ॥ शार्ङ्गरीको मतो हिंस्त्र पर्परीको दिवाकरः ॥ १२ ॥ वक्रकेशो वर्वरीकः पर्करी
कं नवं दलं ॥ दर्दरीकं तु वादित्रं वर्करीकं तनुर्नरि ॥ १३ ॥ तिंतिएीको वृक्षभेदश्चंचरीको
मधुव्रतः ॥ मर्मरीको हीनजनो कर्करीका गलंतिका ॥ १४ ॥ ईकनतादन्नामीस्युः पुंडरीको उ
रीकि हि ॥ व्याघ्रो ग्नि दिग्गजः पद्मं नाश्वेतं ध्रुपहतस्तु ॥ १५ ॥ दूजीकः स्याद्दिषीकातु शल्लाका
योषिति ध्रुमे ॥ लोलासएीकात्र योमी हीकगंताः शिग्रुर्नरिमकंकएः कंकएां नमडीको हरि
एः किलमिथ्या लीकं विप्रियं तु व्यलीके खेद इत्यपि ॥ १७ ॥ वल्मीकं परलभ्रांतश्चलायं किकुजं
तकाः ॥ तरीषो नरितान ल्ह्मीकरीषः शुष्कगोमये ॥ १८ ॥ ईषनंतावुभावीषगंताः पे देद्रुम

के.वि.
२०
40

मस्याना ॥ शिरीषोऽथांवरीषश्च भ्राष्ट्रे राजां तरे नलः ॥१९॥ इज्जीषं पिष्टपचने मक्षोदो हते
रसे ॥ त्विष्या पुंसो रीषं करीरस्तु कमे रेघटे वना। वंशाकुरेऽथ शारीरं देहदत्त्ययेसो ॥२०॥ फलं
परीरं कटीरः कंदरो जघनस्तथा परीरम्भे दने कामः कंदुकश्च नपुंसके ॥२१॥ शौटीर्यं त्वाग्य
ण्या दिस्त्वात् शौटीरस्त्या गिर्वीरयोः ॥ ईरणं ताहिष दू लकीवतुशीरं शय्यनासने ॥२२॥ कश्मीरो दे
शमेदेस्यात् कुटीरं मैथुनं पयः ॥ क्षीरं गभीरं गंभीरौ तुल्यौ पंचेरगंनकाः ॥२३॥ विद्या बुद्धि
विहास्वर्गो व्ययेदृ प्रस्थे ये कृते ॥ आकारे भास्करो वह्निः पंचेलिमइन्ति स्फुटः २४॥ एलिमयेक सिद्धके लिम
कः शीधुर्यं स्यात् शीलमुच्यते ॥ स्वभावे च सतां हृत्ते शैवालं शैवलोऽस्त्रियां ॥२५॥ जलनो यीपिमिल्वरे ते
ल्यांप यकाथ कन्ति छेवालइत्ययं। धुकू लेकूवलजं वा लनस्युश्च वारः प्रत्यया क्रमात् ॥२६ वायमुत्कोप
मस्रू के हरिणः काकः काणूको हू कऊ कलिप क्षिण्युमलम लैचवलू कोऽथेंद्र योच कौ ॥२७ २०

३ (नूकौ वाव हूकस्तुव न्ता शूंवूक इत्ययं ।। जा हकौ जलमुक्तिश्च स्वरक्षो मन्नूंक इत्यपि ।। २८ ।। ऊकं तु ताः
पंच वर्णा नूकः कं दः पुमान् द्विजो समौ स्त्रियां ।। मंडूको भेक उभकावूकणं तौ स्त्रियां ।। २९ ।। नोमि स्त्रि
का हि परिधिश्च नक्रस्यच विकल्पतः स्त्रियां मूर्मिस्तरंगस्यान्नमौ द्वौ मूर्मिः क्षिति र्मिकि ।। ३० ।। रे
क्रिमस्तु किरणो रज्जौ नामौ वाकुलकान्त स्त्रियां ।। जां मिः क्वचित्तु या मि हिंके मौ स्वसर कुल स्त्रियोः
।। हस्त्रि रिंद्रायुधं भ्यंतः के शानो रचना स्त्रियां ।। ३१ ।। चेलि ज्यौ निर्मता हा निर्ज्वरे जूर्णिर्हि नौ त्र
यः ।। स्र णि स्त्रियाम कुशो य व स्त्रिः क्षत्रिप मेवयोः ।। ३२ ।। अग्नि र्वह्नि र्निकष मौ स्युस्त्रयोग्नि र्व
द्रि रावलौ ।श्रेणिः श्रोणि कटि र्यो निभगं कार्ष्यां बुवाहिनी ।। द्रोणि र्नली नि दैन्य मेवं ग्ला
निश्चापचः क्षयः ।। हानि मनि स्तूर्णि रेवं निनंतानव नाघृणिः ।। अंशु र्ष्ट्या श्रिः प्रमत्ता
स्त्री यष्टिरत्यंतनुर्धरा ।। सूर्णि श्रूर्णिः कपर्दनीशा तंयं चं निपातिताः ।। ३५ ।। वि विस्या

द्रुमस्तोदर्विः खोजाद्वे विनिजो ऽधविः ॥ राज्ञापत्नीर्वैरध्वर्युः पशुर्जीर्विर्हिर्घातुकः ॥ ३६
श्रीविः स्त नोदीदिविः स्यात्खगोमक्ष्यांक्षि नीषवः ॥ इथ्यनुनंतु वायस्य छविर्घृषिस्तु सृक
रः ॥ ३७ ॥ छविर्दीप्तिस्तु तु वायः स्यविश्वाप्तः किकीदिविः ॥ निपातिताः पंच इतो पतिरे
कः प्रमौप्रिये ॥ ३८ ॥ ग्रकृद्वित्रकृतिस्येकः स्त्री वेपुंस्यमतिः स्वतो ॥ का न एको थय वजो
वहतिः वसतिमहां ॥ ३९ ॥ रा त्रिश्च कोपो घरति र्वा युरं कतिरं चमिः ॥ पंचातु विपुंमांसो
सौ स्त्रियां दानंमतो ऽहति ॥ ४० ॥ कालः कामश्च रोतिमंरतिन्ये को थयं डितः स्तृग्मिः क्रौ
केवलः शैलोद्रिः शक्तिस्तु शार्करा ॥ ४१ ॥ वप्रिः क्षेत्रं ततः श्रुग्न्रिर्वल्यां ग्रिश्च रसो न
रि ॥ वाघमे दोमवेद्वक्रिः पार्श्वास्थि गृहदारुचा ॥ ४२ ॥ तं द्विमों होवाद्य मे दोभीरि
रं हि वक्तारि ॥ म्रत्रि र्नवा सुदेवे च हरेरपरमेष्ठिनि ॥ नपुंसकं स्तु वर्णं तु प्राजी स्याद्या व्य

लिंगवत्॥ क्लिन्नं तान्हस्य शाक्त्रितुदती रात्रिनिभिण्णसमौ॥ ४३॥ त्रिवंतौ स्त्रि त्रिनिपूर्वौ तपू
र्वः त्रिपूनिपूर्वौ तश्चात्रिभिः स्मृनैनरि॥ पृक्षी पतली रात्रिनिमरी। चिः क्लिरगो इयोः ४४
कली चिः पुष्पितस्तनोगुजयोराकृष्टेपुनौ। ईनावी चिरो गेनाश्वयो चीहिद्रयोः सुखे॥ ४५
डौ बौवी। चिस्तरगश्वनत्राहिनेर कोपिच॥ अरूषोमास्कररक्षो हनुषोद्यषनिद्यमो ४६
मं जूषापात्रभेदे स्त्रीगं उषोमुखयूरणे॥ पीयूषममृतं तन्त्र इसेमूषा भिनपंपयः॥ ४७॥
जतेगुणोवाकुल्लका त्रलारोपि हिंषु अषनअस्य पर्ववत्॥ पुरुषः कुषनिद्य कोद्रीषादिः
क्वापिपूरुषः॥ ४८॥ परुषं कठिनं कोपि राजा तु न कुषस्तनः। आविलः कलुषः तुल्याः
त्रयनित्रयएवहि॥ ४९॥ कुटरुर्वस्त्रिसदनं मररः शत्रुरिस्तुमौ॥ अत्रैस्वातीतताऽन
स्यात् छुकरः किल्वकंकरः॥ ५०॥ सन्नाहो देवरः स्त्रि स्त्रीकरयेवा यसस्तथा॥ गज

स्त-वि गंडस्तपै वान्येस्युरर न्नत्ययेततः ॥५१॥ व्यामिश्रं तु करंबं स्यात् कदंबो नीप इत्यपि ॥ अग्र
२२ भागः कडंवः स्यात् करंबो नरविश्रुतः ॥५२॥ वादित्रमंवचिमताश्व त्वारो वणिचे
ककः ॥ कादंवः कलहंसः स्यात् कर्दमः पंक उच्यते ॥५३॥ कलमो धाममेदे स्या
22 द्देमे द्वावथ किंदचि ॥ पुल्लिंसोमत्वे लज्जा तिः स्यात् कुलिंरशाद इत्युभौ ॥५४॥ सौकुपिंरकु
विं सैलु तंतुवंधे हिपर्ववत् ॥ निषंग्यथि र्घधिन्ये कआलिंगकउदाहृतः ॥५५॥ घयस्तु
दरथिस्त्वथिरेको यंता तु सारथिः ॥ घथिः एपकः फलंरौ व्यंरव जर्रं हिमवालुका ॥५६॥
कपूरः शुष्कमांसं तु वल्लूरं कुशवर्तिका पिंजलमरोलं जंतौ द्वौ लागूरत्नमुच्यते ॥५७॥ वुक्के
कुसलेमत्वात्रभेदे घवुलजंतकौ ॥ चित्रलेखनिका कूर्चीसमीचोऽथि ःस्त्रियामयंपर शिव
हरिण्यां मथ्यूसूचीस्याद्वलौहं सीवनसाधनं ॥ सूचको भेदकः सूलः सूचो दर्भांकुरो न २२

रि॥ चरित्र योमा मुसलं शंबो वन्येक कसात:॥५०॥ उल्वं तुक लं लंछुलं ताम्रं विवंतुमं डलं॥ पू
र्ववद्द हवोऽन्येपिसत्त्वे गुच्छर एगाद्विजः॥६०॥ स्तवेकः पुष्प गुच्छः स्यादं वच्यवकिसंमतौः॥६१॥
जं वाल शब्द पिके चुशादे दांतो दन्तकाः॥ शब्दो रवो ब्दो मेघो हि कुंदं मा घ्येक यन्या मास्त्रेय॥६२॥ हृद
यं हृत्यं च संख्यास्ततः स्व र्गमयो गिरिः॥ मेरुपर्वे वकुलकान्त् पाहथ्यो मो दिवाकरः॥६३॥ स्कं
धसंधि र्जत्रु नेत्रजलं मंश्रु नपुंसके॥ रुत्यस्य यांता कुत्रौ मृग भेदो रुरू रिपौ॥६४॥ शत्रुः जा
नित्वौ पितरावि लनि प्रत्ययेयेन ततः॥ दालो दाता लनिलजिक्ष्यो लौगं नांडजः स्तथा॥६५॥ क्षीणायु
ष्यक्रिनि ततः स्तिलिवायुः तथा कुणः सूर्यश्वं द्रश्या य दृशो म लकं चाद्रंकं शेकि॥६६॥ मत्स्यः ति
मिः स्पोटे षंढः मुलीवः किलड टेनटः॥ शैलूषो भरटः कुंभकारो मृतकइत्यपि॥६७॥ अरव्ये
कः क्रमात्स वैपीयूषं ये त्व मुच्यते॥ इत्वंतं हि मया प्रोक्तं मत्यं नाथेषु किंचित्॥६८ कुसुमं

रवि·
२३
23

स्याद्दृद्धि शिरंव प्रसूनं कुसुमं मतं ॥ कुशितः स्याज्जनपदः कुसीद वृद्धिजीविका ॥ ६९ ॥ हिरण्यं सा
न सितोपायं वर्णसि: जर्लितं मंदिरं यर्लसि :स्तं दुलः प क्षी धर्मं वसणिरं कुशः ॥ ७० ॥ वषालो
यूपकटकौ दे स्तं भेदो नरी त्वलःवेसतः पत्वलैरकौ वेधिस्य भस्थान यसु ॥ पुल्लिंगस्तो मरे
ष्वे देशे कौशल्यं हि वानरि ॥ ७१ ॥ नि पातिता दनूमीसु: जरा मलं प्रियं वदः शल्कीरसो लो
म्नो पिस्यात्त्रकेव त्वा रोर विप्रिया ॥ ७२ ॥ अनातपेन याको ति श्चाया मायाप्रसारणं सस्यं धा
न्यं वा तुल्लका सं दक्षिण वामयोः ॥ ७३ ॥ ये च त्वागेर णे जन्यं जाया भार्या यकिह्यमौ ।
अथ्याः प्रजापति श्चा ध्मा माहेयीत न आत्मजा ॥ ७४ ॥ कन्या विध्यान पत्या स्यात त्रयो य कि
नियातिताः ॥ स्रो वा स्याद्दसि कोम ह हि वो र्वाश्च ग ह्युयो: पद्मा गस्ततः पवर्णिंथिः प्रणाव शिव
ह्त्यु भौ ॥ श्ला का ह त्सीसा कुरीतुल्ल हो मे दें गुलि श्च ष ट ॥ ७६ ॥ वनिवंता: अजगरः शीवा कुस्वास्य २२

गालकः ॥ छत्रावृक्षो मनो जित्वा जेताशिलासमीरनय ॥ ७७ ॥ सत्ताप्रजापति घत्ता विष्णुःक
र्मकरस्तु हि ॥ धीवापीकामतः स्थूलो मार्गोऽध्वा यसरित्यति ॥ ७८ ॥ प्रेतप्रिशातानदीनुप्रेतरी
वमशावरी ॥ कनिष्ठकोः पविर्वातु स्तुडि र्विवटिः स्त्रियां ॥ रज्जुर्वलिर्दैत्यभेदे य जिर्यष्ठिप्रयल
वान् ॥ यतिः कुक्षिः शिवपुरी केलिः श्रीरायमल्लिका ॥ मल्लिर्मसिर्लेखनस्य साधनं धनुषोऽ
ग्रयोः कोटिः संख्या चहेलिस्तु रविर्वीथिस्तु पिप्पलः ॥ नंदिर्यतां ग आनंदे सुगेच कल्कहे कलि:
हस्ति विस्ता वहा विद्रुमे केकें ऽम्बोठ निलेयमे ॥ चंद्रः ऽजी के सुवंगे शौ सिंहे ना कपिले त्रिषु
॥ ये शिर्वज्जंबुती रोहि वो दिर्म्भूमिः परिष्कृता वस्ति दीपोपकरणं ॥ चित्र लेखनसाधनं ॥ छेता छे
दिर्यशाः कीर्ति ह्री विंशति दिनि न्नमि ॥ श्रोतिर्वाकु लकाद्यतो मर्मि स्तलि स्तुकु चिका: लिपिर्लि
विश्चाक्षरा एणं विन्यासोऽथ श्रुतिः श्रुभ: ॥ आषाढे ग्निस्तपाश्वद्दःकृषिः कर्षणजीवने ॥ द्राषिवे

ल·वि·
२५
24

दैमन्त्रक क्मालि भिराङ्क्षिः क्रमि कृमिः॥ जंतु स्ति मिर्मत्स्यभेदः शिली धवल्लमेचकौ॥ करोप हारयोः पुं

सि वलिः प्राण्यंगजे स्त्रियां मुनिर्दक्षे वसिष्ठ दैवलिः स्वर्णेंकिंनी निहिंसो क्तः पंच दशा वाजि

वीतितिः सरथिस्तुहि। सादिः वापिवोपि कास्याघ्रजि यष्ठानति स्त्रियां॥ २४॥ राजि र्निघाति वैं ल्लो हया

तिर्नो वा सिरुच्यते। का षच्छेद नवरूवयिवोशि वो यष्ठनद्दयोः॥ २५॥ गजे वंधनदेशो ना हासिः

पष्पिकसंहतिः वा मिः स्यात्क्ष त्रियेपुंसि प्राण्यं गोतु स्त्रियाम पि र्द्दवारिर्विङ्क्षनि जिम्रोक्तः हृदशा

स्युतथा विध॥ कार्षि म्लुंद स एको थूशारिः स्यात्छारिका स्त्रियां २७॥ कारिः शिल्पी स्युर्दीर्वो स्यात्

जननंतु जनिः स्त्रियां॥ कासिर्मक्ष्यं तथा वह्निः राजिर्युद्धं विहंगमः॥ आतिः पदाजिः पत्तिः स्यात्तपदातिः स्र

सएव हि॥ राशिः पुंजः करः प्राणिरथ्या विलि विहंगमः विर्नावीस्त्रीप्र हिः कूपोनीर्वीम् लधनं स्त्रियां॥ वक्त्र शिव

ग्रथोवनारा गोंसखा मित्रं भुजंगमे ९॥ हत्रेप्पाहिर्द्वयोः कोटिरष्त्रिः षतुर्णिकानीनाः रविः पविः स्सपिसरिलिः २५

।कविरमी क्रमात्॥ सूर्येवज्रेनौररातिर्भंगः काव्यकरः स्त्रियां॥ आकरः स्युःखनिः कर्षिर्हिंस्त्रोगंताऽजि
रित्ययं। असिः खड्गो घासिर्वस्त्रे वनिरग्निः सनिः स्तु हि॥८१॥ मक्षिर्दर्भिं च द्रुद्वे स्युर्ध्वनिः पुंसि च लिः
पश्चुः। ग्रथिर्वल्यादिवंधे स्यात्॥ छांदसो वनिरिसर्यं।८२॥ इक्ष्वस्य याता अन्येपि भुजिः स्यां ऽजनं गि
रागो त्राक्षिरो गैरपोत्री वुकिरिः शाल्मयातकौ॥ ... रिः पुरिर्नद्दी राजानगारं च कुटिस्तु नुः॥ शा
ला च वज्रे भिदिः स्यात् छि दीपरश्च रित्ययं॥८५॥ पुडिर्दहस्तथाभे दाः कपिः श्यामास्यमगोदत्रा। द्रुगं
चर्म
ताः स्युः क्रियाकर्मत्वं कुजन्मसंभवः॥८६॥ सुखं शर्म स्थाम वलं कपटं छद्म गोत्रे भित्॥ सु
त्रमामसम काष्ठादेः सर्वसहेऽवज्ञो र्घकं॥८७॥ ब्रह्मतत्वं तपो वेदो ब्रह्मा विप्रः प्रजापतिः॥ श
माशङ्को ऽश्मा दृषत् तद्वा वार्ष्मेमनि जिभूरि हि॥८८॥ क्तलो हि हरिमा वायुः सरिमा धरिमा मतं
रूपं कुटुंबं भरिमा शरिमा प्रसवः किठ॥ ८९॥ स्तरिमा तल्प मिमनि चूमस्य यां तारसौर्मिता॥

न·वि· जनिमा जन्म मरिमा मृतिर्वै मानहि स्त्रियां। तं तुवा युस्यरंडोयं त्रयस्त्विप्रनि निस्मृताः॥ नामे सं ज्ञाव
२५ धिः सीमा व्योमाकाशः स्तनूरुहं॥१०१॥ रोमलोम ततः पाप्मा पापं व्यामाम हस्तथा॥ परिमाणं
25 हि समामीम मिनं ता नियातिताः॥१०२॥ सुसामराज मेदे नाम न्यंतः केवल स्तनः। साम क्लीव मुपा
यस्य भेदे वेदांतरेपि च॥ आत्मा पुंसि स्वभावे च प्रयत्नमनसो रवि॥ धृता व पिमनीषायां शरीर ब्रह्म
णो रवि। मनि न्ये कोम मिण्यन्यः। स्त्रियां हंसस्य योषिति॥ हंसिका मक्षिका भंभाराली स्सिक निक
वुरुः॥ कवलो ऽरम्य योता स्युगिरु ड स्या दुडच्यपमूः॥१०४॥ इदं कि मिप्रस्ये यां तो डिम्यंतः किंकिलै
ककः॥ कवराद्स्ततो वासो वस्त्रं मस्त्रं समं त्रकं शास्त्रप्रयोगमि हंतिशस्त्रं खड्गादि कं तथा॥ आ
तपत्रं मतं छत्रं मर्मपे ना हृत्पाः षड्मि॥१०६॥ मात्रा बोवरी षोमा मंस्या छु करं नां त्रमि संयां स्तोत्रे शिव
हांत्रं मतिर्वैष्ठं। विष्ठपं स्याद्ग्राम वरं॥ १०७॥ ज्योतिर्यो त्रं हृद्वि रेषु स्यधिका सतत सुस्फुटा। उष्ट्रः २५

क्षमे ऽलूकः खंत्रे उलूको धारं स्वमित्रकं स्त्रं तंतु स्त तोमत्रं प्रस्थो वंकि त्वमत्र हि ॥ मित्रं स्वसखाऽर्कं
चित्रं शास्त्र खड्गादिकं ततः ॥ पत्रं नममत्स्यपभेदनु शस्त्रं द्विखरड्डी पुमिदा अत्रं पुरी नक्षत्रं नतांश्च
त्वारः स्युर्नपुंसके ॥ ११० ॥ पुल्लिङ्गाः स्तनपः पुत्रः पूर्ववत् स्त्री तु योषिति ॥ इङ्घेको नामवंश
श्च गोत्रं गोत्रा च वसुधराः ॥ १११ ॥ धत्रं गृहे वेत्र यत्रं तु यकंकं ॥ वक्त्रं मुखं मतं सत्रं यत्तं दानं च सर्वदा
॥ ११२ ॥ क्षत्रं आतिर्मतो यंत्रे न्यासेका देस्तथायुधे । अष्टैत्र मत्स्ययेया त्र्यायाने श्रोत्रं स्त्रुलिः
स्त्रियां ॥ ११३ ॥ मात्रा मानं ततनु मात्रं भस्त्रा चर्मप्रभेदिका । होत्रं होमस्त्र निहिषट्ट्दा त्रपा त्रे तु
छांदसो ॥ ११४ ॥ करणमत्स्यायां तेते दात्र पात्रे नेवौदिके ॥ लवित्र भाजने रुक्षो वेमा वित्रं भवनं म
तं ॥ आतोद्यं विलवादित्रं गात्रिं त्रंस्यो रनं मतं ॥ ११५ ॥ हतं चारित्र मुदितं चत्वारोणित्रनि स्फुरः
॥ अशित्रं मक्ष्यमुदितं वहित्रं नौ नपुंसके ॥ ११६ ॥ धरित्री वनि रित्रांता: तोत्रं प्रहरणं किल।

लेवि·
२९
26

वरूत्रं स्याल्लावरणन्तु ग्रंतौ द्विषतौ नरि ॥११७॥ अमित्रद्रुत्रच्छिद्रैकः समयापनिकषाऽव्यये ॥ आ
मत्ययेसमी पार्श्वेह्मिरधंस्याच्चिकृणं करणे ॥११८॥ तनुसूक्ष्मंस्मनिपुमान्नुद्रुमसुनिद्रौतुकि
घ्यनि ॥ रूचिष्यमिष्टंभुंजिष्यो दासोनाभेरथोद्वयोः ॥११९॥ वस्तिःवस्त्रदशास्त्रत्रेभस्त्रिस्तु
र्वस्तुयःस्त्रियां ॥ कुंभयोनिरगास्तिस्याद्वितस्तिर्द्वादशांगुलः ॥१२०॥ अंगुष्ठेसेकनिष्ठेस्या
त्स्वस्तिक्षेमादिवाचकं ॥ अव्ययंराजनीतिस्तुशास्त्रिविक्रुलकाद्वितौ ॥१२१॥ पंचस्पुः
मथितिःस्याभितःपरिकरस्तुमौ ॥ तिनिभस्याद्दतिस्तद्दन्तरूपीटंकुक्षिपाद्रिणोः १२२ स्व
र्णेतिरीटंकिरीटंकिरीटंशिरसौवेष्टनेत्रयः ॥१२३॥ कीटनंताःपरिमितेकुच्चितंत्रितं
॥ उचितंयोग्यमन्नुकाटिनंकितविक्रमात् ॥१२४॥ कुद्मलंकलिकापापंकुत्मलंकु
ष्मलंतुहि ॥ छर्दनंकम्लनिर्त्रीणि चेतश्चितंपंयोजलं ॥१२४ दुग्धंचस्यात्तडागस्तुसरोयस्त्री

शिव
२९

सरः क्षमा ॥ रेपोऽवद्यं यशः कीर्तिर्विलं भो जो वलं शवः मूर्द्धशिरस्तरो वक्षो ग्रहर्षी व्याधिर्गुदोद्भवः
॥२५॥ अर्णो जलं पापमेनो पराधश्चाघ कांचनं ॥ रेक्णः लं सृतश्चेनो भगोऽपि वयोर्कृ पेतत कि
नेः ॥१२६॥ शेयो मुष्कं जलं पाथः स्रोतो बुसं रणं स्मृतः ॥ रेतो वीर्यं वलं पाजः स्कंधो भुजशि
रः कि लं ॥१२७॥ अध्यो जलं ध्यपोपि स्यात्क्षपो वा हृत्कारणं ॥ अजो रूपं जेलं घ्यं भो नमो व्यो
मागतच्यते ॥२८॥ अपराधस्तथा पापं रंहो वेगः स्मृतो यांथो रहः ॥ एकांतं हस्तु दुरितं मरुः च्छि
द्रशरीरयोः ॥२९॥ अगः पक्षी समाधिः स्याद्योगो भर्गो महः स्मृतः ॥ पथो थोंन्नं जलं पाथः षं
डे सुनिनगाग्नयः ॥३०॥ भुवो नरिक्षं षंक्ष्यं तप्रतिरूपकमव्ययं ॥ रजो धूलिस्त्रियः पुष्पम
सुगं नोघ सुल्ययं वासोवेस्मातनः श्रेष्ठ हो वृतं पक्षो गरुत्मतः वक्षो हृत् छंदसि ह षो व क्षाः
हासाविधुगिरिः ॥ धामाः शाखां मतद्दृढं त्रयो जेमामता तरे ॥१३४॥ वाहा हाया स्तथा धा यावे

ल.दि. रभाष्ये ऽर्थवर्णनं ॥ महाग्निहायावोढा तु वाहाधा यास्तु धारकः ॥ ३२ ॥ आस्यंतो मयमेकोग्नि
२७ रयास्यादपरे स्फुटाः ॥ नोधाश्च स्तुपया एवं स्तुष्ठोनाः स्तुपश्राः क्रमात् ॥ १३४ कालोऽनेहावि
धिर्वैधा स्त्रयिमेदेपरिस्फुटः ॥ स्तुतया जातवेदाः स्यादग्निः चंद्रस्तु चंद्रमोः ॥ वयोधास्त रु
णो ज्ञेयः पयोधा वारिधिर्घनः ॥ पुरोहितः पुरोंधा स्यात्तरा जमेदे पुरूरवाः ॥ पंच स्युरेक
कः प्रख्याः प्रजापतिरथासरः ॥ स्वक्षाः शास्तु षः प्रातरसि कथधनं जयः ॥ उनसौदमु
नाः मेदेऽन्न षेः स्याद्गिरा ततः ॥ स्वर्गविश्याः अप्सरसः स्त्रियां म्श्रि थयपावकः एककौ
विश्वमो जास्याद्विश्ववेदाः मगोः स्तुतः ॥ उषनाः कनसि प्रोक्ता अनेहः पूर्वकानरि ॥ ३७
श्चावरामकृतो कोशाउणा घंतैक संग्रहे ॥ लक्ष्मीनिवासे संपूर्णो मस्तु थे श्वरणो ऽभवत् शिव
॥ चित्रे ऽद्भुतं द्रुतंचोकम् मेगोधूमएककः ॥ मसरञ्चरनंतो द्वो वन्ननभेदे थकूरनि ॥ १ ॥ स्यू २७

ऽमनुष्यः संपातिः पक्षि एरू पातिश्च ॥ अत्यंतौ ह्यावति नंतौ वानि रादित्य ॥ सोमयोः उद्देगो घर
तिघो सल्लेएणे क्षेषंढ एककः ॥ अन्नमे देपुम्राने कऊल जंतोर्हितु ल्लः द्रदासस्तु सेवके स्युर्द्देष्ठा न
षव्रंतनक्र त्सपि । खरे भेदः स्त्रियां चापिदा शोधीवर आयवन ॥ ४ ॥ उ क्ष्वे रुक्षे नथानीचै नीचैर्डे संतके
उमे ॥ अव्यये स्मरतः प्रांतो द्या स्नुः स्कं तए ककः ॥ ५ ॥ पुण्यं धर्मे यांतएकः शिक्यं का चो हि पूर्ववत्
कुप्रत्ययांत उरणो मेषे एकः पिचंडके ॥ ६ ॥ अजंतेस्यात्त्र याले नमुदरं मुख मित्यपि । पूर्ववद्दने ह्रंसः
स्कंधे ऽसन्नं तए ककः ॥ ७ ॥ मूर्खो निरक्षरः खं तएक स्या त्ररवरेन रवः । पूर्ववत्स्याच्छिखा ज्वाला
के शाग्र यिश्च पूर्ववत् ॥ ८ ॥ मयूखः किरणो ह्येकः उस्रां तो वयवेत नोः ॥ रोगे च कुल्यो गुल्पस्तु घुरि
का फ वस्तु मौनरि ॥ ९ ॥ प भृं फ्रनुनः शाखे स्त्री भ्रूणांतः कक्षयो रधः ॥ पार्श्वे थ श्मश्रु नद्धं द्दे
प्रवृहं ल्लोमवं मुखे ॥ अश्रु नेत्रजलं चाप्ये ङु नंता मिलिता कचाः ॥ जटा रन्नं तए कोयं जंघा

स्फु॰ वि तुअस्त्र मा द्यश्चि एकस्त्र दृष्टि जघनं स्त्रियां वस्ति नपुंसके। केशः कचे स्यादनंतः पलितं श्मश्रु रक्त
२८ नाकें च॥१२॥ लोम्नि चेन तू मसयांतः एको वर्षोपि लेद्वयोः। करकः करकस्तु क्ली वलयो
28 नरि नारकः॥१३॥ नरकोनिरये मघे सरकंको ऽस्त्रियां। कालिका यो वात पूर्णो वेणुः स्वनति
यः सना॥१४॥ कीचको मेचकः श्यामः काकरिः पेचको वुनि॥ अच्छोपि चंडं जं रोमुनि टरंम॥
स्त्रिां द्वयोः॥१५॥ गर्गादित्वात्रमाठ्योर्विदादित्वात्रमाठरः॥ कुसूलः कुटरो मूखोवहरः
सरकः स्वहिः॥१६॥ मदरं विलसतः क्लीवकुर्दरः श्वरर क्षसो॥ नगाह्वरं विपुम्येको मारको घत
तो नरि १७ क्रांतुर्विहंगः पथिको गांतुर्मशाकत्र्यते॥ क्षांतुस्तुनि त्र्ययः सर्णं हिरण्य कम्यनि स्फुरं॥
पासर १८ एको वीजं हितुलस्य कर्पासिं ऐककः॥ विदादित्वातु कार्पासं वस्त्रे संघग जोमगं॥ १९॥ जं शिव
वुस्त्वंतके वलो यमूलो मे पादि लोमनि। डोंतएको ध्यायमत्रं यति चैकं विहंगमः॥२०॥ का २८

ल·वि· गारके हर्षश्राघाः सर्वेहि केवलैः॥ लक्ष्मीनिवासः कोशोयं लक्ष्मीप्रीमया कृतः॥ लक्ष्मीप्रसादा ऐ १
२९ त्सततं प्रथितोस्तु धरातले॥ ३०॥ काव्यानि पंचनुतयोपि चयं च[illegible]ष्टीकास्तु समदशावै कृतु
२ णादिकोशः॥ भूपालभूषणमथोरसलहारो विंधाविलासश्च नपूर्वशारत्कलापाः॥ ३१॥ ग्रंथा
न्मया विरचिता नृपशिष्टालयं तुष्टालाचिताः सुमनसो मनसो मुदे मे। यद्दृष्टिशोधितमनल्परु
पं ५ चा समेतं जातं नवं भवति मल्पविशेषल[illegible]॥ ३२॥ परिश्रमो व्याकरणे काव्यादावपि यः कृतः॥ दि
शि यं दर्शितास्तस्य शिवरामेण सन्मुदे॥ ३३॥ लक्ष्मीकीर्तीरिसामध्ये शिवरामप्रसादतः॥ कुरु
तां वसतिं शक्रतुल्यभूपालपालिते॥ ३४॥ शिवरामकृतौ कोशावुणघंते कसंग्रहे॥ लक्ष्मीनिवासे
संपूर्णः पादोयं पंचमो भवत्॥ ३५॥ इति श्रीमत्त्रिपाठ्युपनामकत्रिलोकचंद्रात्मजकृष्णरामसूनुशि शिव
वरामकृतौ लक्ष्मीनिवासाभिधाने उणादिप्रत्ययांतशब्दकोशे पंचमः पादः॥ ५॥ श्रीरामा॥ राम २९